

Palácové převraty

Vláda Kateřiny II. Veliké

Palácové převraty

- Tak je nazýváno období mezi rokem 1725, kdy zemřel bez právoplatného dědice Petr I., a rokem 1762, kdy na trůn nastoupila Kateřina II.
- Petr I. v r. 1722 vydal nařízení „O nástupnictví na trůn“, které ovšem vymezil velmi široce a nástupcem se mohl stát téměř kdokoliv, koho jmenuje sám panovník
- Pokud panovník nestihl někoho jmenovat, zůstala otázka otevřenou a vypukly spory o trůn

Nástup Kateřiny I.

- 1725 po smrti Petra I. vypukly spory o trůn mezi vlivnými skupinami šlechticů
- Skupina kolem ministra Golicina a knížete Dolgorukého prosazovala na trůn nezletilého vnuka Petra I. – Petra II., syna popraveného careviče Alexeje, regentkou měla být manželka Petra I. – Kateřina
- Skupina kolem knížete Menšikova podporovala samostatnou vládu Kateřiny I. → s podporou gardy (Seměnovský a Preobraženský pluky) se jim podařilo svůj názor prosadit
- Až do roku 1796 vládly postupně 4 carevny → „ženské období“ ruských dějin
- Do nástupu Kateřiny II. (1762) to bylo období násilí a zmatků

Kateřina I. a kníže Menšikov

Vláda Kateřiny I. (1725 -1727)

- Skutečnou moc měl kníže Menšikov a Tajná vrchní rada, kterou řídil
- Kateřina I. byla oblíbená mezi gardou a lidem, ale šlechta jí opovrhovala pro její nízký původ
- Byla založena Akademie věd (1725)
- Řád Alexandra Něvského
- Spojenectví s Rakouskem proti Turecku
- Válka s Persií – boje na Kavkazu
- Velmi rozmařilá – plesy, hostiny. O vládu se příliš nezajímá, zajímá ji pouze loďstvo, bují korupce.
- Umírá na zánět plic.

Kateřina při projížďce na koni

Stříbrný rubl Kateřiny I.

Petr II. (1715 – 1730)

Nástup Petra II.(1727 – 1730)

- V prvním období byl pod silným vlivem knížete Menšikova, který vládl jeho jménem
- Přesídlil z Petrohradu do Moskvy, kterou opět udělal hlavním městem
- 1728 korunován imperátorem v Uspenském chrámu
- První nevěstou mu byla vybrána dcera Menšikova Marie → „porcelánová panenka“
- V září 1727 byl Menšikov sesazen, zbaven všech funkcí a seslán do Tobolské gubernie
- Vliv na Petra získala jeho mladá teta Jelizavěta Petrovna a knížata Dolgorucí

Petr a Jelizavě na lovu

- Petr II. měl nedostatečné vzdělání, byl líný, vzteklý a vzpurný, pokládal se za imperátora a odmítal poslušnost, ale vláda ho nezajímala, do Nejvyšší rady nechodil
- V zemi byl chaos a bezvládí, vládla korupce, státní pokladna byla rozkradena, armáda a loďstvo v krizi
- Hrozila nová válka se Švédy, kteří uzavřeli proti Rusku koalici s Anglií a Francií
- Rusko má přátelské vztahy s Rakouskem
- V lednu 1730 ve 14 letech Petr náhle umírá bez potomka → Romanovci vymírají po meči
- Záhy vzniknou pověsti, že byl zabit nebo naopak, že se ukrývá v cizině → objevují se Lži-Petrové

Vláda Anny Ivanovny (1730 – 1740)

- Jako dívka byla provdána za vévodu Kurlandského a Semigalského
- Ovdověla v 17 letech a dlouho žila v ústraní v Mitavě
- Po smrti Petra II. povolána do Moskvy a korunována carevnou
- Zpočátku je pod vlivem Nejvyšší rady, vládne „německý“ triumvirát Osterman, Levenvold a především favorit carevny Biron
- Zřízena Tajná vyšetřovací kancelář – carevna se bojí převratu → popravy (knížata Dolgorucí) na 20000 lidí sesláno na Sibiř a až na Kamčatku = „bironovština“
- Obnovila výstavbu loďstva a vytvořila nové gardové pluky
- Snížila některé daně a cla
- Úspěšně vedla válku za polské dědictví s Francií
- Obnovila přátelské vztahy s Persií proti Turecku
- Zemřela náhle v 48 letech, dědicem jmenovala maličkého Ivana VI., syna své neteře

Anna I. a Biron

Ivan VI. (1740 – 1741)

- Pravnuk Ivana V. a prasynovec Anny I., pocházel z Braunšvické větve Romanovců narozen v srpnu 1740, v době jmenování carem měl 2 měsíce, nebyl korunován
- Prvním regentem jmenován Biron, poté jeho matka Anna Leopoldovna
- 1741 sesazen Alžbětou I. Petrovnou, celá rodina byla uvězněna, malý Ivan izolován a držen na samotce jako „známý vězeň“, všechny stopy po jeho panování byly zničeny
- Ve 23 letech byl zavražděn při pokusu o jeho osvobození

Vláda Alžběty I. (1741 – 1761)

- Provedla palácový převrat za podpory gardy
- Byla pokládána za krasavici, měla jenom povrchní vzdělání, uměla dobře francouzsky (měla být nevěstou Ludvíka XV.)
- Dalším ženichem byl zvolen Karel Augustus Holštýnský, který ale zemřel během svatebního obřadu. Alžběta se poté již neprovdala a zůstala oficiálně bezdětná (tajné děti s milenci – kněžna Tarakanova?), měla hodně milenců, jejími favority byli Razumovskij (snad uzavřeli i tajné manželství), bratři Šuvalovi a Voroncov → byla poslední z rodu Romanovců po přeslici
- Snažila se pokračovat v reformách svého otce Petra I.
- Byl obnoven Senát, omezena činnost Tajné kanceláře
- Zrušeny vnitřní cla a byl podporován obchod, založeny první ruské banky
- Rozšířila pravomoci šlechty (dvorjanov), mohli vlastnit půdu a rolníky
- Byla provedena daňová reforma, zvýšily se odvody ze zahraničních obchodů, zvýšeny daně na sůl a víno

- Podporovala vzdělanost, vybudovány školy, gymnázia v Moskvě a v Kazani
- 1755 otevřena Moskevská univerzita, později i Akademie umění, podporovala vědce (Lomonosov)
- Výstavba nových paláců – italský architekt Rastrelli, přebudování Zimního paláce, Jekatěrinského paláce v Carském Selu, Petergofu a Strelni → „alžbětinské baroko“
- Měla ráda zábavy, plesy, divadlo

Vnější politika

- O spojenectví s Ruskem soupeřilo Rakousko s Francií
- 1741-1743 Prusko vyprovokovalo válku mezi Ruskem a Švédskem o území Finska → ukončena smírem, švédským králem se na popud Ruska stal příbuzný Alžběty Alfréd Frederik Holštýnský
- Účast Ruska v Sedmileté válce (1756-1763) v koalici s Rakouskem a Francií bojovalo proti Anglii a Prusku
- Střídavé úspěchy, Rusko dobylo Königsberg ve Východním Prusku i Berlín, dalšímu postupu zabránila smrt Alžběty I.
- Již v roce 1742 ustanovila svým nástupcem svého synovce Karla Petra Ulricha Holštýnského = Petr III. a vybrala mu za manželku zerbstkou princeznu

Alžběta I.

Kněžna Tarakanova

Petr III. (prosinec 1761 – červen 1762)

- Vnuk Petra I., dynastie Holštýnsko – Gottorpsko – Romanovská
- Matka mu zemřela brzy po porodu, otec v 11 letech, měl velmi tvrdou výchovu, byl často bit a trestán hladem → nervní, bázlivý, často nemocný, později krutý, agresivní
- Ve 13 letech tajně odvezen do Ruska, aby z něj byl vychován následník trůnu – přestoupil na pravoslavnou víru, učil se rusky a ruským zvykům, ale měl odpor ke všemu ruskému
- Obdivoval Prusko, jediný zájem měl o armádu a vojenský výcvik, měl rád lovy a vojenské přehlídky

- 1745 sňatek s Sofií Frederikou z Anhalt-Zerbstu → Kateřina Alexejevna, kterou mu vybrala teta Alžběta I.
- Zpočátku si docela rozuměli, ale měli úplně rozdílné povahy. Kateřina byla veselá, chytrá, ráda se učila rusky a přijala vše ruské. Poté, co Petr onemocněl neštovicemi, tak se odcizili a žili odděleně.
- Jedno dítě potratila, po 9 letech se jim narodil syn Pavel, později dcera Anna, spekulovalo se ovšem, že obě děti nebyly Petrovy.
- Zrušil daň ze soli, zakázal tělesné tresty, dal úplnou svobodu šlechtě
- Povolil svobodu náboženství → nenávisť pravoslavné církve
- Uzavřel spojenectví s Pruskem → nenávisť celé společnosti
- 28. června 1762 proběhla tzv. „dámská revoluce“. Za podpory gardy ho svrhla jeho manželka Kateřina, nekladl odpor, podepsal abdikaci → uvězněn, později zabit (oficiálně zemřel na hemoroidy)

Petr III.

Kateřina II. (1762 – 1796)

- Velmi ctiřádostivá, inteligentní a schopná
- Ukončila účast Ruska v Sedmileté válce, odmítla podporovat Prusko, ale použila jeho podpory k dosazení na polský trůn svého favorita Stanislava Poniatowského, později toho využila a účastnila se rozdělení Polska mezi Rusko, Prusko a Rakousko
- Snařila se působit jako osvícená panovnice, dopisovala si s francouzskými osvícenci ([Voltaire](#), [Charles Louis Montesquieu](#), [Denis Diderot](#) nebo [Jean le Rond d'Alembert](#))
- Zalořila Zákonomárnou komisi, která měla připravit nový zákoník, podle kterého mělo být Rusko nejsvobodomyšlnější zemí, šlo pouze o pózu, bylo to v rozporu s její skutečnou politikou

Mladá Kateřina

Kateřina a Petr

První válka s Tureckem (1768 – 1774)

- Porážka Turecka v námořní bitvě u Česmenského zálivu
- Absolutní vítězství Ruska → získalo Azov a kontrolu nad Krymem, který získal nezávislost od Turecka
- Ruské lodě mohou svobodně proplouvat Bosporem a Dardanelami → Černé moře přestalo být doménou Turecka
- V roce 1783 anektovalo Rusko Krym, což vyvolalo druhou válku s Tureckem, ruským spojencem byl rakouský císař Josef II.
- Rusko opět zvítězilo (1792) na moři (admirál Ušakov) i na souši (maršál Suvorov), získalo trvale Krym, zde byl ustanoven správcem kníže Potěmkin, favorit carevny.
- Získala rozsáhlá území (Moldavsko, Besarábii), kterých se záhy musela vzdát
- Kateřina chtěla ovládnout celý Balkán, dobýt Istanbul a obnovit Byzantskou říši (císařem měl být její vnuk Konstantin) → pro odpor evropských velmocí se musela tohoto plánu vzdát

Pugačovovo povstání

V letech 1773–1775 propuklo ve východním a jihovýchodním Rusku rozsáhlé povstání kozáků pod vedením Jemeljana Pugačova, který se vydával za údajně zachráněného Petra III. (samozvanectví mělo v Rusku hluboké kořeny). Po velkých počátečních úspěších se podařilo schopnému generálu Alexandru Vasiljeviči Suvorovovi povstání potlačit. Pugačov byl popraven a Kateřinina vláda se tak znovu upevnila

Jemeljan Pugačov

Reformy Kateřiny II.

- Snažila se vládnout jako osvícená panovnice
- V podmínkách Ruska pokládala za jediné správné uspořádání samoděržaví
- Reformovala Senát, rozdělila jej na 6 departamentů v čele s nejvyšším prokurátorem, odebrala mu zákonodárnou moc a změnila ho na kontrolní orgán nad soudní mocí
- Rozdělila Rusko na gubernie (celkem 23), pozdější reformou změněny na Naměstničestva, v čele s general-gubernátorem, ty se pak dělily na ujezdý
- Města byla samostatnými jednotkami v čele s gorodničim, byl ustanoven přísný policejní dozor
- Vzrostla byrokracie i výdaje na státní správu
- Zavedeny papírové peníze „abligacii“, což vedlo k inflaci a zdražování
- Podporovala volný obchod a vývoz zboží (litina, plátno, obilí)
- Úplná svoboda šlechty, mohla si volit státní službu nebo službu ve vojsku, mohla svobodně cestovat i do ciziny
- Ještě větší znevolňování poddaných, i když slibovala nevolnictví zrušit

Favorité Kateřiny II.

- Kateřina měla velmi mnoho milenců, oficiálně se udává počet 23, které povyšovala na své pobočníky a rádce → tzv. „favoritismus“
- Mezi nejznámější patří Grigorij Orlov, s ním měla syna Alexeje, Stanislav Poniatowski, byl údajně otcem její dcery Anny, udělala z něj polského krále, kníže Potěmkin, který byl možná jejím tajným manželem, Lanskoj, který zemřel mladý kvůli užívání „podpůrných“ prostředků na úplné vyčerpání, Platon Zubov (tomu bylo 20, a jí přes 60)
- Její favorité dostávali za své služby moc, bohatství i slávu

Na carském dvoře

Grigorij Orlov

kníže Potěmkin

Potěmkinovy vesnice

- V roce 1787 podnikla Kateřina II. v doprovodu rakouského císaře Josefa II. inspekční cestu na Krym
- Po cestě nechal údajně Potěmkin postavit kulisy bohatých vesnic a vojáci měli představovat blahobytné sedláky, stádo dobytka přesouvali kolem cesty
- Je to pouze legenda, ve skutečnosti mohla Kateřina obdivovat nová města – Cherson a Sevastopol a černomořské loďstvo
- Za své zásluhy získal Potěmkin titul Taurický.

Kulturní přínos Kateřiny II.

- Probíhala reforma školství, byla vytvořena síť městských škol a první učiliště
- Zvláštní pozornost věnovala vzdělávání dívek, byl založen Smolnyj institut blahorodných dívek
- Byly založeny Ruská akademie, observatoř, anatomické divadlo, botanická zahrada, knihovna
- Kateřina II. byla velkou milovnicí umění, sbírala obrazy, sochy, nádobí i šperky a jiné cenné předměty
- Její sbírka se stala základem muzea Ermitáž, které otevřela pro šlechtickou veřejnost
- Zakládala nemocnice a sirotčince, podporovala očkování např. proti neštovicím
- Pokládala se za spisovatelku, psala a překládala komedie, bajky, pohádky, libreta k operám, články do satirického časopisu Vsjakaja vsjačina (ne vždy ale byla skutečnou autorkou, někdy se za ni pouze vydávala)
- Podporovala oficiální literáty, jako byli Gribojedov nebo Fonvizin, naopak přísné represe zavedla proti svým kritikům Radiščevovi, Novikovovi a dalším

Pavel I. (1796 – 1801)

- Kateřina II. zemřela v listopadu 1796 v 67 letech
- Jejím nástupcem se stal syn Pavel I.
- Matku nenáviděl a snažil se zrušit nebo omezit vše, co vybuodovala
- Omezil práva šlechty, o něco zlepšil postavení nevolníků (patent o třídenní robotě)
- Omezil moc gardy, rekrutství trvalo max. 25 let, nový nástupnický řád vyloučil z nástupnictví ženy
- Báł se revoluce, uvítal nástup Napoleona k moci, chtěl s ním podniknout tažení proti Indii
- Zavedl přísnou cenzuru, zákaz dovozu cizí literatury
- Obdivoval rytířskost, sám se stal rytířem maltéského řádu, připravoval se na válku s Anglií o Maltu
V Gatčině, kde žil v době vlády své matky, cvičil své vojsko, zavedl přísný vojenský řád, také nové uniformy (šiněl)
- Byl nábožensky tolerantní, povolil katolické vyznání Polákům
- Měl 2 manželky a 10 dětí, synové Alexandr a Mikuláš se stali cary.
- Byl zavražděn během spiknutí vojáků ve své posteli v Michajlovském paláci, který si nechal postavit

Pavel I.

Zimní palác

Kateřinský palác v Carském Selu

Pavlovsk

Zdroje

Gina Kausová: *Kateřina Veliká*, nakladatelství Ikar 1998

[ŠVANKMAJER, Milan](#). *Kateřina II. Lesk a bída impéria*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 268 s. [ISBN 80-7106-299-5](#)

AMELOVÁ, Věra; HRACH, Pavel; ŠVANKMAJER, Milan, ruská carevna Kateřina; *Paměti carevny Kateřiny II.*. Praha : Mladá fronta, 1993. [ISBN 8020403973](#).

OBOLENSKIJ, Gennadij L'vovič. *Imperator Pavel I*. Moskva : Russkoje slovo, 2000. 381 s. [ISBN 5-8253-0003-1](#)

Tereščuk, Andrej: *Panovníci Ruska* (český překlad: Eislerová, Jana) [ISBN 978-80-253-0469-3](#)

[ŠVANKMAJER, Milan](#), a kol. *Dějiny Ruska*. 2. dopl. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 558 s. [ISBN 80-7106-216-2](#).

<http://genealogy.euweb.cz/ascania/ascan13.html>